

VARVAR QIROLLIKLARINING IJTIMOIIY - IQTISODIY VA SIYOSIY RIVOJLANISHI

Nurimov Sarvar Vaxob o'g'li

*Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Tarix fakulteti
Tarix ta'lim yo'nalishi 201-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Yevropada o'rta asrlarda Varvar qirolliklarining ijtimoiy, siyosiy axvoli, ularning o'rta asrlardagi yashash tarzi, boshqa xalqlar etnogenezida tutgan o'rni, shuningdek ularning kelib chiqish tarkibi haqida so'z boradi*

Kalit so'zlar: *Varvarlar, ijtimoiy tuzum, Kichik Osiyo, Reyn, Dunay, Armorika yarimoroli, brittlar, germanlar, Ostgotlar, Vestgotlar, Bolqon yarimoroli, Viziantiya*

Аннотация: *В данной статье рассматривается социальное, политическое положение варварских королевств в Европе в Средние века, их средневековый образ жизни, роль в этногенезе других народов, а также состав их происхождения*

Ключевые слова: *Варвары, общественный строй, Малая Азия, Рейн, Дунай, полуостров Арморика, бритты, германцы, остготы, вестготы, Балканский полуостров, Византия*

Annotation: *This article will talk about the social, political morality of the medieval Varvar kingdoms in Europe, their way of life in the Middle Ages, their place in the ethnogenesis of other peoples, as well as the composition of their origin*

Keywords: *Varvars, social system, Asia Minor, Rhine, Danube, Armorica Peninsula, Britts, Germans, Ostgoths, Vestgoths, Balkan Peninsula, Viziantia*

O'rta asrlarda Varvar qirolliklari deganda, Rim Imperiyasining qulashi natijasida, G'arbiy Evropa hududlarida tashkil topgan turli etnik guruhlar va ularning tuzgan davlatlari tushuniladi. Bu davr, ayniqsa, V asrning oxiri va VI asrning boshlarida boshlanadi. Rim Imperiyasi tomonidan bo'ysundirilgan varvar qabilalari imperiyaning qulashiga sabab bo'lishi bilan birga, o'z navbatida yangi siyosiy va ijtimoiy tizimlar yaratishga boshladilar.

¹⁰Italiyadan shimolda juda qadimgi vaqtda eramizning birinchi yuz yilligida juda ko'p varvar qabilalari yashagan. Bu qabilalarni uchta katta

¹⁰ Abduazimov. A, Kamolov.J. "Jahon tarixi" o'quv-uslubiy majmua-Toshkent-2023

guruhga – keltlar, germanlar va slavyanlarga bo'lib o'rganish mumkin. Varvarlarning ijtimoiy tuzumi Rimnikidan butunlay farq qilardi. Ularda hali yirik ijtimoiy toifalarga tarkib topmagan edi, xaqiqiy ma'nodagi davlat yo'q edi; varvarlarda urug'chilik munosabatlari xalq ijtimoiy munosabatlarning asosiy turi edi; bu qabilalar aholisining asosiy ommasi erkin kishilardan iborat edi.

Varvar qabilalari, asosan, Germaniya, Skandinaviya, Keltiya va boshqa hududlardan kelgan. Rimning o'zi, bu guruhlarni "barbarlar" deb atagan, chunki ular Rimning yuqori sivilizatsiyasi va madaniyati bilan solishtirganda kamroq rivojlangan va ko'p hollarda qabila tuzumiga ega edilar. Shu bilan birga, Rimni qabul qilgan va unga qarshi kurashgan bu qabilalar keyinchalik o'zlarining mustaqil qirolliklarini tuzdilar.

Varvar qabilalari orasida eng mashhurlari: Germaniya qabilalari: Visigotlar, Ostrogotlar, Franklar, Burgundiyalar, Langobardlar. Skandinaviya qabilalari: Daniyalar, Norveglar. Keltiya qabilalari: Angl va Sakslar

Rimning qulashiga olib kelgan asosan Vizigotlar (Rimning 410-yilda bosib olishidan) va Vandallar (Rimni 455-yilda talon-taroj qilishlari bilan) kabi guruhlar edi. Keyinchalik, Germaniya va boshqa qabilalar ham Rimning mulkini egallashga kirishdilar.

Varvar qirolliklaridagi ijtimoiy-siyosiy tuzum shu tarzda bo'lgan. Feodal tizim: Varvar qirolliklarida siyosiy va ijtimoiy tuzumning asosiy shakli feodalizmga o'xshardi, ya'ni er mulklari va kuchi faqat bir nechta aristokratik sinfnig qo'lida edi. Bu sinflar "magna" (katta) yoki "minores" (kichik) feodalarga ajratilgan bo'lib, ular o'zlarining mustahkam er hududlari ustidan hokimlik qilganlar.

Ko'p hollarda varvar qirolliklari monarxik boshqaruvga ega bo'lgan. Qirolning hokimiyati ko'pincha irsiy edi, lekin ba'zan qabila kengashlari tomonidan tanlab olinardi. Qirolning siyosiy hokimiyati, uning shaxsiy jamoasi va tayinlangan feodallarga bog'liq edi.

¹¹Varvar qabilalari ko'pincha jangovar jamiyatga ega bo'lgan. Ularning davlat boshqaruv tizimi ko'pincha harbiy liderlar yoki "duke"lar tomonidan qo'llab-quvvatlangan. Jangovar guruhlar va ular bilan bog'liq bo'lgan tuzum jamiyatning ijtimoiy strukturasi shakllantirgan.

Ijtimoiy tuzum o'sha davrda juda qat'iy edi. Yuqori tabaqa — aristokratik sinf, yer egasi feodallar, pastki tabaqa esa erkin kishilar va qullardan iborat

¹¹ B. D. Grekov - "Varvarlar va tarix" (Rus: *Варвары и история*)-Moskva-1969.156-bet

edi. Ko'pincha, varvar jamiyatida yerning eng katta egasi qirolning o'zi bo'lib, tining atrofidagi aristokratik guruhlar bu yerlarni boshqarishgan.

Ko'plab varvar qabilalari dastlab pagan edi, lekin 6-asrda nasroniylik tarqalishi bilan bu qabilalar o'z diniy e'tiqodlarini o'zgartira boshladilar. Masalan, Franklar qirolligi tomonidan nasroniylikni qabul qilish, boshqa varvarlar orasida ham diniy o'zgarishlarga olib keldi. Rimdagi katolik cherkovi bu davrda nasroniylikni varvar qirolliklari orasida mustahkamlashda muhim rol o'ynadi.

Varvar qirolliklarining ijtimoiy tuzumi va siyosiy ahvoli Rimning qulashiga bog'liq ravishda, ko'p hollarda barqarorlik yo'q edi. Dastlabki o'rta asrlar davomida ko'plab varvar qirolliklari o'rtasida urushlar, davlatlararo nizolar va xarobalar mavjud edi. Biroq, vaqt o'tgan sari, ba'zi varvar qirolliklari, masalan, Franklar (Clovis davrida), Visigotlar (Toledo qirolligi), va Langobardlar o'zlarining siyosiy va ijtimoiy tizimlarini barqarorlashtira oldilar.

Varvarlar jamiyatida dehqonchilik juda muhim rol o'ynagan, chunki bu jamiyatlarning iqtisodiy asosini tashkil etgan va ular o'z davlatlarini yaratishda va mustahkamlashda dehqonchilikka tayanishgan. Biroq, varvarlar jamiyati odatda ko'chmanchi yoki yarim-ko'chmanchi bo'lganligi sababli, dehqonchilikning o'rni va uning rivojlanishi Rim Imperiyasi bilan solishtirganda, nisbatan pastroq bo'lgan.

Varvar qabilalarining ko'pchiligi ko'chmanchi yoki yarim-ko'chmanchi hayot tarzini olib borgan. Bunday hayot tarzida dehqonchilikning o'rni ko'proq yerga mustahkam o'tirib dehqonchilik qilishdan ko'ra, hayvonchilik va chorvachilikka ko'proq e'tibor qaratilgan. Shunga qaramay, o'zlarining o'troq hayot tarziga o'tganlarida yoki qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirganlarida, dehqonchilik iqtisodiyotning markaziy qismi bo'lgan.

Varvarlarning dehqonchilikka yondashuvi turli qabilalarning hayot tarziga va hududga qarab o'zgarib turardi. Biroq, bir nechta umumiy jihatlar mavjud edi. Varvarlar uchun yer asosan iqtisodiy faoliyatning asosi bo'lib, yerga ega bo'lish jamiyatdagi yuqori tabaqa, feodal hukmdorlarning va aristokratik sinflarning kuchi va mavqei bilan bevosita bog'liq edi. Ko'plab varvar qirolliklarida yer mulklari yer egalarning hokimiyatini ta'minlovchi eng muhim iqtisodiy vosita bo'lgan.

Varvarlarning dehqonchilik faoliyati asosan o'z-o'zini ta'minlashga yo'naltirilgan edi. Yani, ular asosan o'zlarining ehtiyojlarini qondirish uchun yetishtirishgan va savdo aloqalari ham ko'pincha o'z hududida bo'lgan. Bu yerda asosiy ekinlar bug'doy, arpa, javdar, makka va boshqa donli ekinlar bo'lgan. Shuningdek, uzumzorlar, sabzavotlar, mevalar, kartoshka va boshqa ekinlar ham yetishtirilgan.

Ko'pchilik varvarlar jamiyatlarida chorvachilik dehqonchilik bilan parallel ravishda rivojlangan. Bu jamiyatlar chorvachilikni iqtisodiy faoliyatning asosiy tarmog'i sifatida ko'rgan va hayvonlar (asosan qo'y, sigir, otlar, echkilar)ni o'z ehtiyojlari uchun foydalanishgan. Ayniqsa, otlar varvarlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan, chunki ular jangovar yurishlarda, savdoda va transportda ishlatilgan.

Rim Imperiyasi va varvar qabilalari o'rtasida doimiy aloqalar bo'lgan. Rimning kuchli agrar iqtisodiyoti va ilg'or qishloq xo'jaligi texnologiyalari, shu jumladan, sug'orish tizimlari, erni ishlov berish usullari va dehqonchilikning umumiy tashkil etilishidagi yutuqlar, varvarlarga ta'sir ko'rsatgan.

Rimning qulashi va varvarlarning o'troq hayot tarziga o'tishi bilan, ularning dehqonchilikka bo'lgan munosabati sezilarli darajada o'zgargan. Misol uchun, Franklar va Visigotlar kabi varvar qabilalari Rimning agrar texnologiyalarini qisman o'zlashtirganlar, bu esa o'z navbatida ularning dehqonchilikni rivojlantirishga yordam berdi. Ko'plab varvar qirolliklari, ayniqsa, Gal'iya va Hispaniyada, Rimda mavjud bo'lgan yer ishlov berish va ekin yetishtirish tizimlarini o'zlashtirishga harakat qilishgan.

Dehqonchilik varvarlar jamiyatida nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan. Yerga ega bo'lgan shaxslar jamiyatning yuqori tabaqasiga mansub bo'lgan, bu esa siyosiy hokimiyat va jamiyatda ta'sir o'rnini belgilagan. Feodal tuzumda yer va dehqonchilik ishlab chiqarishi aristokratik sinflar va qirollik hokimiyatining asosi bo'lgan. Qishloq xo'jaligining muhimligi shundaki, yer va ishlab chiqarish resurslarini boshqarish hokimiyatni o'z qo'lida ushlab turishga imkon berardi. Shu sababli, dehqonchilik va yer egasi bo'lganlar jamiyatda muhim ijtimoiy mavqega ega bo'lgan.

Varvarlar dastlab oddiy va an'anaviy usullar bilan dehqonchilik qilishgan, ammo vaqt o'tgan sari, ular o'z tajribalarini rivojlantirib, yangi texnikalarni o'zlashtira boshladilar. Masalan, **pluglar** (yerni ishlov berish vositalari) va boshqa dehqonchilik asboblari, shuningdek, **yirik yengil temir ploughlar** (bug'doy ekish uchun mo'ljallangan) va **otlar bilan ishlov berish texnikalari** varvarlar jamiyatida o'zgarishlarga olib keldi.

Varvarlar jamiyatida dehqonchilik o'rni muhim bo'lgan, ammo ularning dehqonchilikka bo'lgan yondashuvi ko'chmanchi va yarim-ko'chmanchi hayot tarziga moslashgan edi. Ularning iqtisodiy hayoti chorvachilik va qishloq xo'jaligi o'rtasida muvozanatli edi. Dehqonchilik, ayniqsa o'troq hayot tarziga o'tgan davrda, varvarlarning iqtisodiy va siyosiy tuzumlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Bu jamiyatlar qishloq xo'jaligi texnologiyalarini o'zlashtirish orqali o'zlarining iqtisodiy tizimlarini rivojlantirgan va uzoq muddatli davlatlar yaratishga muvaffaq bo'lgan.

Xulosa qilgan holda o'z shaxsiy fikrimni kiritib o'tar ekanman varvarlar haqida quyidagi fikrlarni malum qilishni joiz deb bildim: Varvar qirolliklari o'zlarining tarixiy rivojlanishida bir qator muhim ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlarni boshdan kechirishgan. Ularning bu jarayonlardagi roli va ulardan kelib chiqqan natijalar bugungi kunda ham tarixshunoslikda katta ahamiyatga ega. Menimcha, varvar qirolliklarining rivojlanishini to'rt asosiy jihatdan ko'rib chiqish mumkin: ularning ijtimoiy tuzilishi, iqtisodiy faoliyati, siyosiy tizimi va madaniyatiga ta'siridir. Varvar qirolliklarining kelib chiqishi va ijtimoiy-siyosiy ahvoli bir nechta faktorlarning natijasi bo'lib, bu davrda barqarorlik, boshqaruv tizimlari va ijtimoiy tuzumning shakllanishi ko'plab o'zgarishlar va o'tkazilgan janglar bilan bog'liq ed, Shuning uchun, varvar qirolliklarining yuksalishi va qulashini tushunish, faqatgina ular qurgan siyosiy tizim va iqtisodiy infrastrukturaga emas, balki ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarga ham e'tibor berishni talab qiladi. Varvar qirolliklari Rimning qulashidan so'ng yangi madaniyat va siyosiy tizimlarni yaratishda muhim rol o'ynagan, ular Evropa tarixida yangi davrning boshlanishiga sabab bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduazimov. A, Kamolov.J. "Jahon tarixi" o'quv-uslubiy majmua-Toshkent-2023
2. Muhammad Ali, "Orta asr sivilizatsiyalari" – Toshkent-1995.212-bet
3. Abdullayev A. - "O'rta asrlar tarixiga oid ilmiy tadqiqotlar" Toshkent-1995.177 bet
4. B. D. Grekov - "*Varvarlar va tarix*" (Rus: *Варвары и история*)-Moskva-1969.156-bet
5. E. A. Karpov - "*Varvarlarning tarixiy roli*" (Rus: *Историческая роль варваров*)-Sankt-Peterburg-1980.118-bet
6. V. P. Lupanov - "*Varvarlar va Rim imperiyasining qulashi*"-Moskva-1975.18-bet
7. A. N. Sakharov - "*Varvarlar va Rim imperiyasi*"-Toshkent-2005.127-bet
8. V. I. Grishin - "*Varvarlar va zamon: tarixiy tahlil*"-Moskva-1983. 174-bet